

**UNORGANIZED RELIGION: PENTECOSTALISM
AND SECULARIZATION IN DENMARK, 1907-1924**
NIKOLAJ CHRISTENSEN
BRILL, 2022
262 SIDER

Anmeldt af Tonny Jacobsen

Nikolaj Christensens bog *Unorganized religion* undersøger Pinsevækkelsens tidligste historie i Danmark, nærmere bestemt de første 17 år 1907 til 1924. Pinsevækkelsen kom til landet i 1907 gennem den norske metodistpræst Thomas Ball Barratt. Barratt havde selv mødt den tidlige Pinsevækkelse i USA, og han brugte efter hjemkomsten til Norge en væsentlig del af sin tid på at rejse til København, hvor han afholdt offentlige møder og personlige samtaler. Dermed blev han pinsebevægelsens tidligste talsmand og bannerrfører i Danmark.

Bogens anden tidsmæssige afgrænsning er 1924. Her blev den unge bevægelse splittet i to. Den ene del beholdt navnet Pinsevækkelsen og orienterede sig mod Skandinavien. Den anden del, Den Apostolske Kirke, orienterede sig mod Wales.

Nikolaj Christensen bruger disse 17 års kirkehistorie, som tidligere ikke er blevet grundigt beskrevet i akademisk litteratur, til at undersøge pentekostalisme

og sekularisering. Umiddelbart kan det ligne en mærkelig sammenstilling, men det giver mening, når man læser sig igennem bogen.

Bogen er skrevet på baggrund af Christensens Ph.D., som han forsvarede ved University of Birmingham i 2017. Nikolaj Christensen arbejder i dag som præst i Church of England.

Unorganized religion tager os med til Danmark i det tidlige 20. århundrede. Vi er midt i det moderne gennembrud. Der har været religionsfrihed i landet i godt 50 år, men folkekirken er stadig altdominerende. Da Barratt ankommer med færgen til København i 1907, tager mange godt imod hans budskab. Dels fra hans naturlige relationer i Metodistkirken, dels fra miljøer i folkekirken, som søgte vækkelse og fornyelse. Barratt var ubetinget omdrejningspunktet for Pinsevækkelsens første år i Danmark.

Herfra udfolder Christensen en historie om en svær start, hvor man ganske vist

oplever velbesøgte møder, men har svært ved at bygge noget stabilt. Faktisk ønsker de første pinsekristne slet ikke at bygge et nyt trossamfund. Helt frem til 1919 holder de fast i en økumenisk vision, hvor de søger at arbejde fælleskirkeligt i stedet for at organisere menigheder og kirkesamfund. Det bliver netop spørgsmålet om graden af organisering, der ender med at splitte den tidlige bevægelse mellem Pinsevækkelsen og Apostolsk Kirke.

Unorganized religion er naturligvis historien om mennesker, der var markante i denne pionerperiode. Det er foruden Barratt selv ikke mindst de tidligere skuespillere Anna Larssen og Anna Lewini, Sigurd Bjørner, som blev gift med Anna Larssen, Syriens-missionæren H.J. Mygind, samt Johanne Mollerup, som var en slags mor for den tidlige bevægelse. Disse navne er relativt velkendte i Pinsevækkelsens historie. Men noget af det spændende ved bogen er, at Christensen graver mange andre navne frem af arkiverne. Det drejer sig om tidlige missionærer, tidlige »evangelister«, der rejste rundt i landet og forkyndte og holdt møder, hemmelige støtter, der bakkede bevægelsen op økonomisk samtidig med, at de ikke ønskede at blive sat i forbindelse med den i offentligheden. Det er slående hvor mange kvinder, der var aktive som prædikanter, ledere og missionærer i bevægelsens tidlige år. Det er desuden bemærkelsesværdigt, at der både er høj og lav fra samfundet blandt de ledende skikkelser: fra Carl Næser fra familien bag Berlingske Tidende til lokale ildsjæle, der kom fra små kår.

Christensen fortæller ikke alene historien. Han bruger Pinsebevægelsens

tidlige historie til at stille en række kirkehistoriske og sociologiske spørgsmål. Her viser Christensen efter min mening sin analytiske styrke, når han tager fat i spørgsmål som: Hvorfor slog Pinsevækkelsen aldrig mere an i Danmark, når man sammenligner med bevægelsens anderledes gennemslagskraft i Norge og Sverige? Hvorfor var det så svært for den danske Pinsevækkelse af finde kvalificerede ledere? Hvad betød det for bevægelsen, at den vægrede sig ved at organisere sig? Hvad betød den tidlige tids stærke fokus på mission for den hjemlige bevægelse?

Det er Christensens tese, at sekularisering ikke alene betyder afkristning (eller mindre plads til religion i det hele taget), men at sekularisering skal forstås som et opbrud i alle slags monopoler, hvad enten de er religiøse eller ideologiske. Når den religiøse autoritet ikke længere dominerer, bliver religion et spørgsmål om personligt valg i stedet for en medfødt identitet. Dette kan få forskellige udtryk i forskellige kulturer. I USA har det givet en udbredt religiøs pluralisme, medens sekulariseringen i Danmark har ført til meget lille tolerance for religiøs forskellighed. Folkekirken har accepteret, at den tjener statens interesser. Det gør den ved at være et symbol på national identitet og sammenhængskraft og ved at dyrke et medlemskab, der har et fjernt forhold til kirkens doktriner og åndelige praksisser. Derved skubbes religionen ud til samfundets margin, samtidig med at den vedligeholdes i en ufarlig form. Dette skabte ifølge Christensen et klima, der ikke var gunstigt for Pinsevækkelsen og andre lignende bevægelser. Christensen hæv-

der desuden, at folkekirkens inklusion af vækkelsesbevægelser som Grundtvigianerne og Indre Mission har gjort mere for at begrænse religiøs iver end for at fremme den.

Der har aldrig været plads til meget religiøse pluralisme i Danmark uden for folkekirkens rammer. I Pinsevækkelsens første tid var det kun 60 år siden, at baptisternes børn blev tvangsdøbt. Anna Larsen blev indlagt på en neveklinik i forbindelse med, at hun ikke længere ville spille på teatret. Her skulle hun undersøges for religiøst hysteri i forbindelse med hendes åndelige erfaringer. Da de pinsekristne afholdt den skandinaviske pinsekonference i København i 1919 udtalte kirkeminister Thorvald Povlsen (RV), at han fandt møderne »hæslige«, men at »han desværre ikke kunne gøre noget, da vi jo har religionsfrihed her i landet«!

Christensen har ligeledes en interessant iagttagelse, når det drejer sig om den unge bevægelses ledelsesproblemer. Hans tese er, at bevægelsen ikke kunne tiltrække markante ledere som Pethrus i Sverige og Barratt i Norge, fordi den ikke var på sporet af en stærk vækst. Barratt tilbød både H.P. Møllerup, den senere leder for Kirkens Korshær, og Anton Bast fra Metodistkirken lederskabet af den nye bevægelse, men de afslog begge. En anden potentiel leder som Syriens-missionær H.J. Mygind valgte at rejse tilbage til »sin« missionsmark i Libanon (dengang en del af Syrien), og grossisten Thorvald Plum virker ikke til at ville risikere sit gode navn ved at komme for tæt på bevægelsen i offentlighed, selvom han støttede den økonomisk. Derved blev lederska-

bet mere uerfarent med de medfølgende problemer: Bjørnerparret og Anton Biel hævdede for en tid teologiske vildfarelser som universalismen. Man var ufleksible med mere tvivlsomme doktriner som fuldkommen helliggørelse. Endelig havde man svært ved at komme overens med, hvorvidt det at organisere sig ville udslukke vækkelsens ild. Særligt forløbet omkring bevægelsens splittelse viser, at der var tale om et lederskab, som ikke evnede at holde sammen på bevægelsen.

Henimod bogens slutning viser Christensen, hvor stort et fokus den unge Pinsevækkelse havde på mission. Selvom man knapt var etableret i egentlige menighedsforsamlinger, sendte man missionærer til Kina, Libanon, Ægypten, Bolivia, Argentina og til Sri Lanka. Jeg er selv opvokset i Pinsekirken og har hørt mange missionsberetninger om senere generationer af missionærer til Kina, Tanzania, Sydamerika og Thailand. Men hele den første generation af missionærer, Christensen beskriver, var ukendt for mig, undtagen en: Anna Lewini, som blev missionær på Sri Lanka. Det er faktisk også meget lidt, Christensen kan fortælle om deres arbejde. Vi ved, at de rejste ud, men vi ved ikke meget om deres videre livsforløb. Pinsevækkelsen havde helt fra starten et stærkt fokus på mission. Ligesom ånds-dåben var pinsekristendommens centrale teologiske kendetegn, var mission deres primære aktivitet.

Christensen har skrevet en veldokumenteret bog om den tidlige pinsekristendom i Danmark. Det er en klar styrke i bogen, at Christensen ikke hovedsageligt læner sig op ad senere kirkehistorier og

personlige erindringer, men hovedsageligt bygger på samtidige kilder. Han bemærker selv, at det er småt med det samtidige skriftlige kildemateriale. Faktisk er den eneste gennemgående øjenvidnekilde til de første år Barratt og hans artikler i *Byposten* (senere *Korsets Seir*). Christensen er bevidst om, at det kan betyde, at han kan komme til at overgå Barratts betydning, at vi ikke har øjenvidneberetninger fra andre nøglepersoner. Christensen har dog gjort en ihærdig indsats for at krydstjekke og finde andre primærkilder såsom folketællingerne, Københavns Stadsarkiv og Anna Larssen Bjørner samlingen på Hofteatret. Han har desuden fundet samtidige avisomtaler. Det er bemærkelsesværdigt, hvor indædt negativ Kristeligt Dagblad er i sin omtale af den nye bevægelse. Lidt senere i forløbet kommer Pinsevækkelsens eget blad, Evangeliebladet, til som primærkilde.

Bogens detaljerighed gør, at det til tider kan være svært at bevare overblikket i den kronologiske fremstilling: »Hvor længe har Barratt nu været i København, og hvornår var det nu lige, han havde været her sidst?« Her kunne det have hjulpet med nogle enkle kronologiske illustrationer. Jeg savner desuden et minimum af billedmateriale i bogen. Faktisk er der kun to billeder i hele bogen: et på forsiden, som viser Anna Larssen Bjørner foran sin og Sigurd Bjørners «evangelievogn» i Nordsjælland, samt et billede midt i bogen af Anna Larssen Bjørner og Carl Næser sammen med en gruppe allierede krigsfanger efter første Verdenskrig. Det ville løfte den samlede forståelse med flere illustrative billeder, selvom jeg er klar

over, at det tilgængelige billedmateriale formodentlig er sparsomt.

Nikolaj Christensen skal have tak herfra for sin bog om den tidlige danske pinsevækkelse. Den udfylder et forskningsmæssigt tomrum, den er skrevet med varme og indsigt, og den formår at sætte historien ind i en større sammenhæng.